

Konvergenční proces a význam ukazatele spotřeby

Martin MANDEL – katedra měnové teorie a politiky VŠE Praha (mandel@vse.cz)

Vladimír TOMŠÍK – NEWTON Holding, a.s, Praha; katedra hospodářské politiky, VŠE Praha (vladimir.tomsik@newton.cz)

Do skupiny ukazatelů vyjadřujících reálnou konvergenci ke skupině referenčních zemí lze zařadit i výši soukromé spotřeby. Tento ukazatel chápeme jako alternativu k častěji využívanému ukazateli hrubého domácího produktu. Relativně rychlý růst HDP v domácí měně totiž ještě automaticky nemusí znamenat stejné tempo konvergence v oblasti životní úrovně (resp. soukromé spotřeby), pokud zároveň dochází ke zhoršování zahraničních směnných relací, růstu transferu důchodů do zahraničí či poklesu míry účinnosti investic.

Relativně vysoké tempo růstu reálného HDP v jedné zemi samo o sobě ještě neznamená, že tato země konverguje rychleji než druhá země s relativně pomalejším tempem reálného růstu. Pomineme-li problém úrovně výchozí základny, stojí za zvážení, zda tempo růstu reálného HDP je optimálním ukazatelem reálné konvergence i v případě malých otevřených ekonomik. Nelze totiž pominout, že relativně rychlý růst reálného HDP může probíhat současně s některými negativními jevy v podobě zhoršování zahraničních směnných relací, zhoršování dlužnické (či investiční) pozice země vůči zahraničí, která má za následek nárůst transferů zisků a mezd do zahraničí.

Snaha o maximalizaci tempa konvergenčního procesu měřeného ukazatelem reálného HDP bývá logicky spojován s maximalizací investiční činnosti. Problémem však je, že mezní míra účinnosti investic s jejich rostoucím objemem klesá. Vzniká proto otázka, jaká míra investic je optimální z hlediska maximalizace tempa růstu soukromé spotřeby.

Z hlediska konvergenčního procesu je důležitá i schopnost země obnovovat vnitřní a vnější rovnováhu ekonomiky v relativně krátkém časovém období bez nutnosti výrazných změn úrokové míry a měnového kurzu (situace po vstupu EMU). V souvislosti s rolí soukromé spotřeby (resp. úspor) v těchto procesech vzniká otázka, do jaké míry funguje v tranzitivních ekonomikách princip tzv. ricardianské ekvivalence. Podle tohoto principu by informace o deficitním hospodaření státu měla u racionálně uvažujících účastníků trhu vyvolat proces snižování spotřeby (resp. zvýšení úspor). Z makroekonomického hlediska by tato racionalita v uvažování tržních subjektů zajišťovala obnovení rovnováhy ekonomiky bez potřeby pohybu úrokové míry a měnového kurzu.

Model vyjadřující reálnou konvergenci prostřednictvím spotřební funkce je empiricky testován v následující podobě:

$$\Delta C = \Delta C_0 + c_Y(\Delta Y - \Delta T + \Delta TR + \Delta I_{TT} + \Delta NI)$$

kde C je soukromá spotřeba, C_0 je autonomní spotřeba, Y je hrubý domácí produkt, T jsou vybrané daně, TR jsou transfery domácnostem, I_{TT} je index směnných relací a NI je bilance výnosů.

Dopady ricardianské ekvivalence na funkci spotřeby v empirické verifikaci specifikujeme prostřednictvím následujících funkcí:

$$\Delta C_0 = r_C \Delta NFA_C - c_{ER} \Delta ER \quad (1)$$

$$\Delta NFA_C = -\Delta \Delta ND_C + \Delta \Delta NP_C = \Delta CAB$$

kde $\Delta\Delta$ znamená druhou diferenci veličiny (tj. změnu dynamiky), r_C je parametr ricardiánské ekvivalence na úrovni země, NFA_C jsou čistá zahraniční aktiva země, ER je měnový kurz, ND_C je zadlužení země v netto pojetí, NP_C je majetková bilance země vůči zahraničí a ΔCAB představuje změnu běžného účtu platební bilance, a:

$$\Delta C_0 = r_P \Delta \Delta N A_P - c_{IR} \Delta IR \quad (2)$$

$$\Delta \Delta N A_P = -\Delta \Delta N D_P + \Delta \Delta P_P = -\Delta(G - T) + \Delta N I_P - \Delta L_P$$

kde r_P je parametr ricardiánské ekvivalence na úrovni veřejného sektoru, $N A_P$ jsou čistá aktiva veřejného sektoru, IR je úroková míra, $N D_P$ je zadlužení veřejného sektoru v netto pojetí, P_P je majetek veřejného sektoru, $\Delta(G - T)$ je změna salda hospodaření veřejných rozpočtů, $\Delta N I_P$ je změna důchodové bilance veřejného sektoru a ΔL_P je změna závazků veřejného sektoru.

LITERATURA

- ANDO, A. – MODIGLIANI, F. (1963): The Life-Cycle Hypothesis of Saving: Aggregate Implications and Tests. *American Economic Review*, 1963, no. 53.
- ARLT, J. – ČUTKOVÁ, J. – RADKOVSKÝ, Š. (2001): Analýza spotřební funkce v podmínkách ČR. *Výzkumná práce ČNB*, č. 34, Praha, ČNB, 2001.
- BROWN, T. H. (1952): Habit Persistence and Lags in Consumer Behaviour. *Econometrica*, 1952, no. 20.
- DUESENBERY, J. S. (1949): *Income, Savings and the Theory of Consumer Behaviour*. Cambridge, Harvard University Press, 1949.
- FRIEDMAN, M. (1957): *A Theory of the Consumption Function*. Princeton, Princeton University Press, 1957.
- JANÁČEK, K.: Podivné chování spotřeby v průběhu transformace. *Politická ekonomie*, roč. 47, 1999, č. 5, ss. 579–586.
- KEYNES, J. M (1963): *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London, Macmillan, 1936.
- MODIGLIANI, F. – BRUMBERG, R. (1954): Utility Analysis and the Consumption Function: An Interpretation of Cross-Sectional Data. In: Kuribara, K. (ed.): *Post-Keynesian Economics*. New Jersey, Rutgers's University Press, 1954.

SUMMARY

JEL Classification: E21, F15, F32, F43

Keywords: convergence – consumption – investment – terms of trade – balance of income – exchange rate – Ricardian equivalence

The Convergence Process and the Importance of a Consumption Measure

Martin MANDEL – University of Economics, Prague (mandel@vse.cz)

Vladimír TOMŠÍK – NEWTON Holding, a.s., Prague; University of Economics, Prague (vladimir.tomsik@newton.cz)

The paper discusses private consumption as a measure of the real convergence of the Czech Republic toward EU and EMU accession. We use private consumption as an alternative measure, beside the standard measure of gross domestic product, whose growth may not automatically mean the convergence of a living standard. Specific to the small and open Czech economy, the authors show that certain negative features, such as a worsening terms of trade or an increase of net foreign indebtedness, would accompany the rapid growth of real gross domestic product. In this respect, we also estimate the optimal value of investments in the Czech economy that would maximize private consumption growth. Finally, we discuss the ability of the Czech economy to maintain its internal and external balance without substantial interest- and exchange-rate fluctuations in the short and medium term, which is the key presumption of a smooth accession process.